

УДК 331.101+ 330.161

Панькова О.В.,

к.соц.н., доцент, провідний науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України, pankovaie@gmail.com

Україна, м. Київ

Дейч М.Є.,

д.е.н., доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Донецького державного університету управління, maride7@gmail.com

Україна, м. Маріуполь

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ГІДНА ПРАЦЯ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ В ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ

*Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці
Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом № Ф71/29-2017*

У статті розкривається характер взаємозв'язку соціальної відповідальності суб'єктів соціально-трудових відносин із забезпеченням умов гідної праці. Розглядається значущість ціннісних засад становлення соціально-трудових відносин для формування конкурентоспроможності країни і забезпечення гідної праці в Україні в умовах глобалізації і постіндустріального суспільства. Стратегії модернізації соціально-трудових відносин в Україні на засадах соціальної відповідальності пропонується вибудовувати з врахуванням духовних та ментальних особливостей українців, їх ціннісних конкурентних переваг

Ключові слова: гідна праця, соціальна відповідальність, соціально-трудові відносини, цінності.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття людство зустріло з величезною кількістю проблем і небезпек локального й планетарного масштабу, серед яких проблема духовно-етичної сутності людини, її духовно-моральних ціннісних орієнтирів і пріоритетів суспільного, економічного розвитку стає все більш актуальною в сучасних умовах. На сьогодні ціннісні підходи в дослідженнях глобальної конкурентоспроможності знаходяться на етапі формування та становлення. Теорії конкурентоспроможності національної економіки класифікують стадії економічного розвитку країн, а головним критерієм досягнення успіху у цій сфері вважається досягнення провідного місця конкурентоспроможності на світовому ринку. Але в сучасних умовах побудови постіндустріального суспільства формується нова стадія конкуренції на основі знань, які генерує людина завдяки соціокультурним цінностям, духовному потенціалу, мотиваціям, креативним здібностям тощо. Такі зміни обумовлюють потреби нових теоретико-методологічних узагальнень та науково-практичних результатів, які дозволяють усвідомити та реалізувати в практику сучасного державного управління сприяння зародженню стадії конкуренції на засадах цінностей. Саме вони мають визначитися при оцінці конкурентоспроможності країни [1].

Змінюються вимоги до якісних характеристик сучасної людини праці. Такий пошук обумовлює актуалізацію наукових досліджень із визначення векторів та механізмів впливу соціальної відповідальності з метою забезпечення умов гідного життя і гідної праці, їх реалізації та закріплення в системі суспільних і, відповідно, соціально-трудових відносин. Динаміка змін в системі суспільних відносин в Україні на протязі останніх десятиріч фіксує закріплення негативних тенденцій – знецінення, нівелювання й непопулярність традиційних цінностей

праці та працівника, закріплення соціально безвідповідальних відносин між суб'єктами взаємодії, в тому числі в сфері праці, відсутність сприятливих умов в державі для застосування і впровадження новітніх технологій на інноваційній основі, брак відповідної висококваліфікованої робочої сили й менеджменту тощо. Вплив цих і багатьох інших чинників значно гальмують процеси переходу України на модель сталого розвитку, негативно впливають на динаміку рейтингових позицій України в системі глобальної конкурентоспроможності, перешкоджають створенню умов для гідної праці, реалізації принципів соціальної відповідальності.

Аналіз рейтингів глобальної конкурентоспроможності, які представлено у докладах Всесвітнього економічного форуму в Давосі та Міжнародного інституту розвитку менеджменту у Лозанні показує, що азійські країни займають високі позиції у рейтингу, а тенденції останніх років свідчать про їх зростання. Ці країни мають такі моделі економіки, які комбінують ринок з державним управлінням, а також демократію з авторитаризмом. Азійські країни є лідерами за темпами приросту ВВП у світі. Саме завдяки їх вмінню ефективно адаптувати західні культурні цінності та норми до своїх, традиційних, які є превалюючими, досягаються певні успіхи. Національна конкурентоспроможність в умовах глобалізації неможлива без органічного поєднання духовно-ціннісних імперативів з пріоритетами досягнення економічної ефективності та розвитку. Так, в змісті Стратегії економічної політики в Україні, акцентується увага на тому, що економіка та духовно-моральна сфера життя суспільства і людини мають перебувати в органічній єдності, бо справжні економічні досягнення неможливі в аморальному, бездуховному суспільстві. Економічно ефективним є все те, що людяно, морально і духовно, а за великим історичним рахунком – Боголюдяно [2, с.6-7]. Гострою

постає проблема забезпечення економічної стабілізації та зростання рівня національної конкурентоспроможності в несприятливих умовах затяжного воєнного конфлікту, незалученості й неефективного використання соціальних та трудових, духовно-культурних чинників розвитку українського суспільства. Виклики часу поглиблюються невідповідністю стану вітчизняної трудової сфери вимогам євроінтеграції, підґрунтям яких виступають гідна праця, висока якість трудового і соціального життя, соціальна відповідальність. Україна на початку XXI століття, не зважаючи на весь наявний науково-технічний, освітній, промисловий, ресурсний потенціал, продовжує неухильно регресувати у плані економічного розвитку, все більше віддаляючись від світових лідерів, та поступово переміщуючись до групи аутсайдерів світового цивілізаційного поступу. Цінність праці і працівника в традиційному розумінні невідворотно знижуються. На сьогодні важко визначити, в якому цивілізаційному вимірі функціонує Україна, бо присутні ознаки різних технологічних укладів – від найпримітивнішого до найвисокотехнологічного. За прийнятою класифікацією наша країна перебуває на рівні третього технологічного укладу (з переходом на четвертий), тоді як розвинені країни світу вже досягли шостого укладу і продуктивно розвивають нові високотехнологічні галузі “економіки знань”, реалізуючи пріоритети К-суспільства [3]. Проте фактично у сучасному світі досі не створено єдиної та цілісної світоглядної протидії вільному ринку і пріоритету вигоди над мораллю, хоча наукові пошуки вітчизняних і зарубіжних науковців - тривають. В цьому контексті потреба в оцінці стану та можливостей України забезпечити гідні відповіді на нові виклики міжнародної конкуренції актуалізується з особливою силою. В сучасних умовах українська держава та суспільство постали перед проблемою забезпечення відродження втраченої трудової етики, глибокої поваги до людської праці, до людини-трудівника, до людини як найважливішої суспільної цінності. В умовах євроінтеграції цей процес має одночасно супроводжуватися адаптацією до європейських культурних цінностей, норм та стандартів.

Дослідження з проблем впливу цінностей на конкурентоспроможність та на економічний розвиток проводились відомими зарубіжними та вітчизняними вченими. Серед них Ю. Пахомов, Е. Лібанова, Г. Задорожний, С. Вовконич, О. Панарін, Л. Харрісон, А. Акаєв, С. Ємельянов, В. Тарасевич, А. Москвіна, О. Батістова.

Активну позицію в цьому питанні займають науковці країни, досліджуючи проблеми соціальної відповідальності суб'єктів соціально-трудових відносин (далі – СТВ), проблеми становлення умов гідної праці в Україні. Але цінність самої праці та працівника як стратегічних векторів їх посилення визначаються та враховуються недостатньо в практиці управління і регулювання трудовою сферою.

Значним проривом у цьому напрямі стали напрацювання фахівців школи трудовиків

Київського національного університету ім. В. Гетьмана під керівництвом А. Колота. Протягом 2015-2017 рр. вийшли в світ провідні наукові роботи з цієї тематики [4-5]. Особливе місце серед вітчизняних наукових робіт в розумінні ціннісних засад гідної праці займає колективна монографія «Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення» [6]. Крім того, фахівці наукової школи КНЕУ ім. В. Гетьмана у співпраці із спеціалістами з трудових відносин і економіки праці інших наукових шкіл України запропонували філософську платформу розроблення сучасного концепту гідної праці, адаптованого до українських реалій, обґрунтували потреби подолання кризи цінностей трудового життя, розкрили взаємозв'язок з цілями сталого розвитку України 2030, актуалізували демократичну вимогу соціуму до урядових структур, соціальних партнерів усіх рівнів щодо створення гідних робочих місць, для забезпечення продуктивної зайнятості в країні та її регіонах. Вельми значну цінність мають розробки новітніх за змістом механізмів та інструментів забезпечення гідної праці як передумови економічного піднесення та підвищення рівня якості життя в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку економіки України [7]. Еволюція ціннісної свідомості українського суспільства, ідентифікаційні практики, соціокультурні особливості модернізаційних процесів в Україні предметно досліджується цілими науковими колективами і соціологів, і економістів – Є. Головахою, В. Геєцем, В. Сіденко, О. Балакіревою [8]; А. Ручкою [9-10], І. Кононовим [11], Т. Петрушиною [12], В. Смакотю [13], О. Шестаковським [14] та ін.

Роль цінностей як джерела конкурентних переваг і людини, і суспільства, і країни з позицій економічного і соціального розвитку України обґрунтовують в своїх наукових працях Ю. М. Пахомов [15-16], Е. М. Лібанова [17], Г. В. Задорожний [18], О. Ф. Новікова [19], О. В. Панькова, М. Є. Дейч [20], Ю. С. Залознова [21], А. Д. Шастун [22].

Але подальшого суттєвого розвитку цей напрям наукових досліджень не знайшов. Окремі напрацювання розкрили прямий зв'язок цінностей на ефективний розвиток економічної системи [23]. Інші наукові публікації цієї спрямованості не визначають причинно-наслідкові прояви втрати ціннісних орієнтирів населення України та культуру ментальності українців як запоруку вибору цивілізаційного шляху.

Мета статті - розкрити характер взаємозв'язку соціальної відповідальності суб'єктів соціально-трудових відносин із забезпеченням умов гідної праці.

Виклад основного матеріалу. Основна суперечність сьогодення полягає у тому, що в економіці і суспільстві вже відбулося чимало позитивних змін техніко-технологічного, організаційно-управлінського, соціокультурного характеру, що є підґрунтям для людиноорієнтованого розвитку. Проте на практиці ми спостерігаємо зворотні процеси, що проявляються у небажаних тенденціях в соціально-трудовій сфері. Це зниження соціального престижу людини праці, цінності праці як такої, декларативність гідної праці, що

призводить до зародження нових серйозних викликів і загроз, нестачу.

Результати досліджень вітчизняних науковців доводять, що в Україні простежується стійка негативна тенденція до зниження цінності праці. Так, за оцінками члена-кореспондента НАН України М.О. Шульги втрата цінності праці та людини праці пов'язана з орієнтацією на життєвий успіх, коли стратегією людини стає кар'єрне зростання, високий соціальний статус, популярність, навіть всупереч цінностям сім'ї, за рахунок інтенсифікації праці, відмови від відпочинку і навіть ігнорування моральних норм. Втрата цінності праці перетворила його лише в інструмент отримання певних матеріальних благ [24].

Зростання уваги науковців, держслужбовців, освітян до проблематики з формування гідної праці на засадах соціальної відповідальності є реакцією на загострення конкуренції через посилення глобалізаційних процесів; формування крупних компаній з одночасним зростанням їх можливостей та впливовості; посилення конкуренції за персонал; зростання нематеріальних активів (репутація і бренди), включення гідної праці до вимог профспілкових об'єднань тощо. Найбільш значущою умовою формування гідної праці на принципах соціальної відповідальності є усвідомленість, внутрішні переконання її необхідності, а також використання переваг гідної праці для реалізації цінностей людини і суспільства. Саме через систему цінностей стає

можливим мотивування запровадження гідної праці при модернізації соціально-трудових відносин та розвитку трудової сфери. Гідна праця не може повноцінно реалізовуватися за відсутності соціальної колективної та індивідуальної відповідальності представників вищої влади, а також представників суб'єктів соціально-трудових відносин. Міжнародні порівняння розкривають **рейтингові позиції України** серед інших країн світу.

Так, згідно результатів вимірювання індексу **Національної конкурентоспроможності економіки України**, країна протягом 2016-2017 рр. погіршила свої позиції у 7-ми з 12-ти основних показників. Найбільші втрати (мінус 17 пунктів) зафіксовано за складовою «Ефективність ринку праці», а також за критеріями розвитку фінансового ринку в країні, охорони здоров'я і початкової освіти (мінус 9 пунктів за кожним). Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників.

Таблиця 1 – Динаміка змін позицій України в рейтингу за Індексом глобальної конкурентоспроможності (2011-2017 рр.)

Роки	2011-2012 (з 142 країн)	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Рейтингова позиція України	82	73	84	76	79	85

Складено на основі даних [25].

Тенденція стрімкого згортання відповідальності держави як основного суб'єкта суспільних відносин закріплюється і вкрай негативно впливає на теперішнє і майбутнє України і її громадян, у тому числі на стан людини праці, на рівень життя населення в цілому, на внутрішні процеси в трудовій сфері, на характер відносин між суб'єктами СТВ. Такі тенденції шкодять міжнародному іміджу України, її позиціям в світовій спільноті. Наслідком цього стає розгортання процесів подальшого знецінення цінностей праці та працівника, посилення бідності серед працюючих і зuboжіння населення в цілому.

Жахливими є наслідки посилення безвідповідальності держави за стан справ в країні – так, у 2017 році, за оцінками ООН, більшість – 60% українців живуть за межею бідності. У 2017 році 74% українців віднесли себе до бідних. Протягом двох останніх років значно зросла кількість тих, кому бракує на прожиття рівня зарплат та пенсії – з 36% у 2015 р. до 47% у 2017 р. [26].

Відмовляли собі у всьому необхідному, крім харчування, 43,9% українців. Не мають можливості заощадити 45,8% опитаних. Протягом останніх кількох років в Україні з'явилося абсолютно нове поняття – «раптова бідність», з яким нам раніше стикатися не

доводилося. Вплинули на це анексія Криму, бойові дії на сході України, поява нової соціальної групи – вимушених переселенців, кількість яких – до 2 млн. осіб. Більшість із них ще вчора мали все необхідне – житло, роботу, чітко визначений соціальний статус і були самодостатніми. Та миттєво втратили все й перетворилися фактично на біженців. І це ще більше загострило соціальні проблеми, яких й до того в нас було чимало. За даними The Economist Unit [27], власність у доларовому еквіваленті середнього американця у 2016-2017 рр. орієнтовно становить 345000 доларів, поляка - 25000, а українця - 1250 доларів. У грошовому еквіваленті понад 20 мільйонів українців витрачають менше 49 гривень на день.

В Україні не створено на сьогодні ні умов для гідної праці, ні умов для гідного життя більшості українців. Для громадян країни провідними смисложиттєвими цінностями виступають – мир, цінність людського життя та безпека (внутрішнього і зовнішнього простору). Ці цінності є домінантними, визначальними на рівні масової свідомості. Це треба враховувати в практиці державного управління, при розробці програм і стратегій соціально-економічного розвитку. Орієнтації на захисні стратегії переважають над орієнтаціями на

стратегії розвитку та самореалізації, а цінність верховенства права для українців ще не стала пріоритетною.

За оцінками МОП, у щорічному рейтингу країн щодо порушень прав трудящих Україна традиційно опиняється у категорії «5», куди потрапляють країни з найвищими показниками порушень [28]. Це викликає занепокоєння серед міжнародної спільноти. Саме дефіцит гідної праці є основною причиною деградації соціально-трудової сфери, а бідність, соціальна ізоляція, соціальне відторгнення, соціальна незгуртованість, відсутність соціальної стабільності мають одне коріння. Результати досліджень М. Семикіної дають певні пояснення такої ситуації: серед працюючих українців доволі поширеними є не обов'язковість, неповага до закону, соціальна пасивність, емоційність, відсутність звички до ритмічної інтенсивної роботи, ірраціональність. Одночасно перевагами українського національного характеру є орієнтація на індивідуальний добробут, працелюбність, волелюбство, прагнення до взаємодопомоги, ефективної співпраці та ін. [29]. Орієнтація на розвиток цих рис підвищує потенційні можливості забезпечення гідної праці в Україні на рівні працівника.

Запровадження гідної праці на рівні підприємства пов'язано передусім з корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ) підприємства. *Цінність гідної праці та соціальної відповідальності на виробничому рівні* найкраще реалізується через відповідальність кожного з суб'єктів СТВ і результатах спільної співпраці; через реалізацію положень корпоративної (організаційної) культури.

Для роботодавців реалізація принципів гідної праці є однією з передумов виконання місії організації, набуття конкурентних переваг, забезпечення стійкого економічного розвитку. Для держави та суспільства утвердження принципів гідної праці дозволяє створити потужний економічний фундамент соціального розвитку.

Для профспілок принципи гідної праці реалізуються через стратегії захисту прав та інтересів найманих працівників, підтримку гідної оплати та безпеки праці, підвищення соціальних стандартів працюючих та рівня життя українців. У межах діяльності місії Міжнародної конфедерації профспілок і Глобальної профспілки IndustriALL в Україні відбулася прес-конференція «Гідність для українських працівників – фундаментальні права та гідна праця». Голова ФПУ Григорій Осовий акцентує увагу на затребуваності відповідальності з боку представників вищих ешелонів влади: «Реформи, що впроваджуються в Україні, дуже боляче б'ють по правах та інтересах трудівників. Стан соціально-трудових відносин в Україні на сьогодні ускладнився через затягування збройного конфлікту, через соціально-економічну і політичну нестабільність, через втрату понад 2 млн робочих місць (у зв'язку з блокадою на Донбасі). Ті зобов'язання, що їх було взято ФПУ за Генеральною угодою, колективними договорами на рівні підприємств, за таких умов, піддаються значним ризикам невиконання» [29]. Не усі зобов'язання, що взяв на себе Уряд України у рамках реалізації Угоди про асоціацію між ЄС і Україною, виконуються. Так, за

умовами Угоди має бути прийнятий новий Трудовий кодекс, який відповідав би міжнародним трудовим стандартам – стандартам МОП, має бути розроблена стратегія щодо зайнятості, відповідно, вироблено ефективний механізм реалізації соціального діалогу в Україні. Поки що ці зобов'язання залишаються лише проголошеними.

Висновки. Таким чином, на макрорівні ігнорування принципів соціальної відповідальності з боку вищого керівництва державою є значним гальмом і євроінтеграційному процесу в Україні, і забезпеченню умов гідної праці. Значною перешкодою виступає відсутність спадкоємності у соціально-політичних зобов'язаннях, завдяки чому зміна влади в країні призводить до порушення системи соціального діалогу, до «зникнення» соціального партнера, а також проблему імітації соціального партнерства, в той час як соціальний діалог – одне з ключових питань у сфері побудови відносин з Європейським Союзом. Внутрішні чинники, пов'язані з ціннісними імперативами людини (від вищого керівництва країною до конкретного громадянина, працівника), виступають визначальними в процесах забезпечення ціннісної конкурентоспроможності країни, забезпечення умов гідної праці зокрема. *Ціннісна раціональність* – визначається як дія, заснована на вірі в переважну цінність певних форм поведінки незалежно від того наскільки вони здатні забезпечувати успіх [30, с. 16-17]. Ціннісна раціональність реалізується в людській діяльності в системі вимог, в яких індивід бачить свій обов'язок. Ці ціннісні вимоги виступають як мотиватор людської діяльності. В їх дотриманні людина бачить сенс життя. Відповідальність та обов'язки тут взаємопов'язані та взаємообумовлені. Обсяг і якість виконання обов'язків визначаються саме ціннісними вимогами людини. Їх додержання у процесі праці розкривають рівень розвиненості соціальної відповідальності та ступінь сформованості ціннісних орієнтацій. На засадах ціннісної раціональності можливі позитивні зміни в свідомості представників сторін СТВ і поширення практик соціально відповідальних відносин. Саме через систему цінностей стає можливим мотивування запровадження гідної праці при модернізації соціально-трудових відносин в Україні та розвитку трудової сфери.

За умов гідної праці період економічної активності людини наповнюється природними, першозначущими цінностями – захищеності, розвитку, свободи вибору, самореалізації, розширення можливостей тощо. У тих сферах суспільного виробництва, де домінує гідна праця, у центрі економічного поступу перебуває багатство людського життя, а не лише багатство економіки. Це мають усвідомлювати усі суб'єкти суспільної взаємодії, перш за все Сторони СТВ, прагнучи до відповідальної сумлінної продуктивної співпраці.

Суспільство, яке спроможне всіма можливими заходами захистити національні інтереси, протистояти поширенню корпоративного кланово-олігархічного егоїзму та корупції, захистити пріоритет суспільного блага і забезпечити процвітання на засадах ціннісної раціональності, соціальної відповідальності, соціального діалогу приречено на успіх, міжнародне визнання, на гідність і надійне майбутнє.

Література

1. Новікова О.Ф. Роль цінностей у формуванні та реалізації конкурентної політики / О.Ф. Новікова, О.Т. Сидорчук // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики». – Львів: Ліга-Прес, 2017. – С.88-90.
2. Яцук Т.В. Громадянське суспільство і формування нової парадигми соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації / Т.В. Яцук // Економіка України. – 2015. – № 12. – С. 4-9.
3. Седляр М.О. Формування нового технологічного укладу як напрям прискорення інноваційного розвитку України / М.О.Седляр // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. – 2014. – Вип. 25. – С. 41-48.
4. Колот А. Гідна праця як концепція та стратегічний напрямок розвитку соціально-трудової сфери / А. Колот, О.Терасименко // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 6. – С.3-13.
5. Колот А. Цінності трудового життя та гідна праця: філософія взаємодії і розвитку / А. Колот, О. Терасименко // Україна: аспекти праці. – 2016. – № 1-2. – С. 3-13.
6. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення: монографія / [А.М. Колот, В.М. Данюк, О.О. Терасименко та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2017. – 500 с.
7. Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки : зб. тез доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. ; 25-26 квіт. 2017 р. – К. : КНЕУ, 2017. – 361 с.
8. Ціннісна складова модернізаційних процесів у сучасному соціумі України: кол. моногр. / [Балакірева О.М., Тесць В.М., Сіденко В.Р. та ін.]; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2014. – 340 с.
9. Ручка А. Ціннісна ментальність вікових груп соціуму / А. Ручка // Соціологічні дослідження культури: концепції та практики. Колективна монографія. – К.: Інститут соціології, 2010. – С. 117-127.
10. Ручка А. Цінності і типи ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі / А. Ручка, М. Наумова // Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг; за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – С. 285-298.
11. Кононов І.Ф. Етнос. Цінності. Комунікація: Донбас в етнокультурних координатах України / І. Ф. Кононов; Луган. держ. пед. ун-т ім. П. Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2011. – 494 с.
12. Петрушина П. Инновационные ценности украинских граждан / П. Петрушина, В. Смакота // Социальный потенциал инновационного развития экономики: украинские реалии / Под ред. академика НАН Украины В.М. Воронь, д.соц.н. П.О. Петрушиной. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2014. – С. 205-224.
13. Смакота В.В. Економіка – явлення духовное?! / В.В. Смакота. – К.: НВЛ «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2012. – 201 с.
14. Шестаковський О. Радикалізовані європейці: цінності Євромайдану в порівнянні з європейськими / О. Шестаковський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/01/14/7009459/>.
15. Идентичности и ценности в эпоху глобализации / [Ю. Н. Пахомов и др.]; под ред. акад. НАН Украины Ю. Н. Пахомова и проф. Ю. В. Павленко; Нац. акад. наук Украины, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – К.: Наукова думка, 2013. – 601 с.
16. Пахомов, Ю. Бифуркаційний стан світосистемного ядра напередодні зміни світових лідерів / Ю. Пахомов // Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 4-14.
17. Лібанова Е.М. Ціннісні орієнтації та соціальні реалії українського суспільства / Е.М. Лібанова // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 120-136.
18. Задорожний Т.В. Ценностная конкурентоспособность как новая стадия международной конкуренции / Т.В. Задорожний, А.О. Москвина // Соціальна економіка. – 2010. – № 1. – С. 106-133.
19. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О.Ф. Новікова, М.Є. Дейч, О.В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 296 с.
20. Дейч М.Є. Становлення та розвиток багаторівневої системи соціальної відповідальності: управлінський аспект: монографія / М.Є. Дейч; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 352 с.
21. Залознова Ю.С. Соціоекономічний розвиток України в контексті глобальних і національних викликів: монографія / Ю.С. Залознова; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2014. – 336 с.
22. Панькова О.В. Соціальна відповідальність особистості як чинник здоров'я суспільних відносин / О.В. Панькова, А.Д. Панькова (А.Д. Шастун) // Модернізація системи державного управління: теорія та практика: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (11 квіт. 2014 р.): у 2-х ч. – Львів: АРІДУ НАДУ, 2014. – Ч. 1. – С. 205-210.
23. Крупін В.Є. Духовні цінності як ключова передумова ефективного розвитку економічної системи / В.Є. Крупін, Ю.Ф. Злидник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 727 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 247-252.
24. Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні / М.О. Шульга. – К.: ПП «Друкарня Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.
25. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2012-2017 (05.10.2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/rozrusiya-ukrayinu-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentosposobnosti-1>.
26. Результати дослідження «Україна у фокусі: соціологічні виміри» (травень 2017 року), проведеного Соціологічною групою «Рейтинг». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraine_v_fokuse_sociologic_heskie_izmereniya.html.
27. The Economist Unit. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eiu.com/home.aspx>
28. Рубан П. Фундаментальні права та гідна праця / П. Рубан. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.psv.org.ua/arts/Ludina_i_pracia/view-3618.html.
29. Інноваційна праця: діагностика проблем, важелі активізації : монографія / М.В. Семикіна, С.Р. Пасека, Л.А. Коваль, А.Д. Збаржевецька; ред.: М.В. Семикіна; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : МАКАУП, 2012. – 319 с.
30. Задорожний Т.В. Человеческий вектор кардинального обновления методологии экономической науки: от политической экономики через философию хозяйства к глобалистике (к 400-летию политической экономики) [Пекст] / Т.В. Задорожний. – Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. – 39 с.

References

1. Novikova O.F. Rol' tsinnostey u formuvanni ta realizatsiyi konkurentnoyi polityky / O.F. Novikova, O.H. Sydorchuk // *Materialy V Mizhnarodnoyi naukoivo-praktychnoyi konferentsiyi «Problemy formuvannya ta realizaciyi konkurentnoyi polityky»*. – L'viv: Liha-Pres, 2017. – S. 88-90.
2. Yatsyuk H.V. Hromadyans'ke suspilstvo i formuvannya novoyi paradyfmy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsiyi / H.V. Yatsyuk // *Ekonomika Ukrainy*. -2015.- № 12. – S. 4-9.
3. Sedlyar M.O. Formuvannya novoho tekhnolohichnoho ukladu yak napryam pryskorennya innovatsiynoho rozvytku Ukrainy / M.O.Sedlyar // *Naukovy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 18: Ekonomika i pravo*. - 2014. - Vyp. 25. - S.41-48.
4. Kolot A. Hidna pratsya yak kontseptsiya ta stratehichnyy napryamok rozvytku sotsial'no-trudovoyi sfery / A. Kolot, O. Herasymenko // *Ukrayina: aspekty pratsi*. – 2015. – № 6. – S. 3-13.
5. Kolot A. Tsinnosti trudovoho zhyttya ta hidna pratsya: filosofiya vzayemodiyi i rozvytku / A. Kolot, O. Herasymenko // *Ukrayina: aspekty pratsi*. – 2016. – № 1-2. – S. 3-13.
6. Hidna pratsya: imperatyvy, ukraiyins'ki realiyi, mekhanizmy zabezpechennya : monohrafiya / [A.M. Kolot, V. M. Danyuk, O. O. Herasymenko ta in.]; za nauk. red. d.e.n., prof. A. M. Kolota. - K. : KNEU, 2017. - 500 s.
7. Imperatyvy ta innovatsiyi mekhanizmy zabezpechennya hidnoyi pratsi v umovakh stanovlennya novoyi ekonomiky : zb. tez dopovidey uchastyiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf.; 25-26 kvit. 2017r. - K. : KNEU, 2017. - 361 s.
8. Tsinnisna skladova modernizatsiyynykh protsesiv u suchasnomu sotsiumi Ukrainy : kol. monohr. / [Balakirya O.M., Heyets' V.M., Sidenko V.R. ta in.] ; NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta profnozuv. NAN Ukrainy». – K., 2014. – 340 s.
9. Ruchka A. Tsinnisna mental'nist' vikovkykh hirup sotsiumu / A. Ruchka // *Sotsiolohichni doslidzhennya kul'tury: kontseptsyi ta praktyky. Kolektyvna monohrafiya*. – K.: Instytut sotsiolohiyi, 2010. – S. 117-127.
10. Ruchka A. Tsinnosti i typy tsinnisnoyi identyfikatsiyi v suchasnomu sotsiumi / A. Ruchka, M. Naumova // *Ukrayins'ke suspilstvo 1992-2013. Stan ta dynamika zmin. Sotsiolohichnyy monitorynh; za red. V. Vorony, M. Shul'hy*. – K.: Instytut sotsiolohiyi NAN Ukrainy, 2013. – S. 285-298.
11. Kononov I.F. Etnos. Tsinnosti. Komunikatsiya: Donbas v etnokul'turnykh koordynatakh Ukrainy/ I.F. Kononov; Luhan. derzh. ped. un-t im. T. Shevchenka. - Luhansk: Alma-mater, 2011.- 494 s.
12. Petrushina T. Innovatsionnyye tsennosti ukrayinskikh grazhdan / T. Petrushina, V. Smakota // *Sotsial'nyy potentsial innovatsionnogo rozvitiya ekonomiki: ukrayins'kiye realii / Pod red. akademiKA NAN Ukrainy V.M. Vorony. d.sots.n. T.O. Petrushinoy*. K.: Institut sotsiologii NAN Ukrainy. 2014. S. 205-224.
13. Smakota V.V. Ekonomika – yavleniye dukhovnoye?! / V.V. Smakota. – K.: NVP «Vidavnistvo «Naukova dumka» NAN Ukraini». 2012. – 201 s.
14. Shestakovskyy O. Radykalizovani yevropeytsi: tsinnosti Yevromaydanu v porivnyanni z yevropeys'kymy / O. Shestakovskyy. [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/01/14/7009459/>.
15. Identichnosti i tsennosti v epokhu globalizatsii / [Yu.N. Pakhomov i dr.] ; pod red. akad. NAN Ukrainy Yu.N. Pakhomova i prof. Yu. V. Pavlenko ; Nats. akad. nauk Ukrainy. In-t mirovoy ekonomiki i mezhdunar. otnosheniy. - K. : Naukova dumka. 2013. - 601 s.
16. Pakhomov, Yu. Bifurkatsiyyny stan svitosystemnoho yadra naperedodni zminy svitovykh lideriv / Yu. Pakhomov // *Ekonomika Ukrainy*. - 2008. - N 4. - S. 4-14.
17. Libanova E.M. Tsinnisni oriyentatsiyi ta sotsial'ni realiyi ukraiyins'koho suspilstva / E.M. Libanova // *Ekonomika Ukrainy*. – 2008. – № 10. – S. 120-136.
18. Zadorozhnyy G.V. Tsenmostnaya konkurentosposobnost kak novaya stadiya mezhdunarodnoy konkurentsii / G.V. Zadorozhnyy. A.O. Moskvina // *Sotsialna ekonomika*. 2010. – № 1. – S. 106-133.
19. Diahnostyka stanu ta perspektyv rozvytku sotsial'noyi vidpovidal'nosti v Ukraini (ekspertni otsinky): monohrafiya / O.F. Novikova, M.Ye. Deych, O.V. Pan'kova ta in.; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. – Donetsk, 2013. – 296 s.
20. Deych M.Ye. Stanovlennya ta rozvytok bahatorivnevoyi systemy sotsial'noyi vidpovidal'nosti: upravlins'kyy aspekt: monohrafiya / M.Ye. Deych; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. – Donetsk, 2014. – 352 s.
21. Zaloznova Yu.S. Sotsioekonomichnyy rozvytok Ukrainy v konteksti hlobalnykh i natsional'nykh vyklykiv: monohrafiya / Yu.S. Zaloznova; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. – Kyiv, 2014. – 336 s.
22. Pan'kova O.V. Sotsial'na vidpovidal'nist' osobystosti yak chynnyk zdorov'ya suspil'nykh vidnosyn/ O.V. Pan'kova, A.D. Pan'kova (A.D. Shastun) // *Modernizatsiya systemy derzhavnogo upravlinnya: teoriya ta praktyka: materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastyu (11 kvit. 2014 r.): u 2-kh ch.* – L'viv: LRIDU NADU, 2014. – Ch. 1. – S. 205-210.
23. Krupin V.Ye. Dukhovni tsinnosti yak klyuchova peredumova efektyvnogo rozvytku ekonomichnoyi systemy / V.Ye. Krupin, Yu.R. Zhydnyk // *Visnyk Natsional'noho universytetu "Lvivs'ka politekhnika"*. – 2012. – № 727 : Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku. – S. 247-252.
24. Shul'ha M.O. Dreyf na uzbichchiya. Dvadsyat' rokiv suspil'nykh zmin v Ukraini / M.O. Shul'ha. –K.: TOV «Drukarnya Biznespolihraf», 2011. – 448 s.
25. Pozytysiya Ukrainy v reytnhu krayin svitu za indeksom hlobal'noyi konkurentospromozhnosti 2012-2017 (05.10.2016). [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrainy-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.
26. Rezultaty doslidzhennya «Ukrayina u fokusi: sotsiolohichni vymiry» (traven' 2017 roku), provedenoho Sotsiolohichnoyu hirupoyu «Reytnh». [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraina_v_fokuse_sociologic_heskje_izmereniya.html.
27. The Economist Unit. [Електронний ресурс]. - Rezhym dostupu: <http://www.eiu.com/home.aspx>
28. Ruban T. Fundamental'ni prava ta hidna pratsya / T. Ruban. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: http://www.psv.org.ua/arts/Ludina_i_pracia/view-3618.html.
29. Innovatsiyna pratsya: diahnostyka problem, vazheli aktyvizatsiyi : monohrafiya / M.V. Semykina, S.R. Pasyeka, L.A.Koval, L.D.Zbarzhevets'ka; red.: M.V.Semykina; Cherkas. nats. un-t im. B. Khmel'nyts'koho. - Cherkasy : MAKLAUT, 2012. - 319 c.
30. Zadorozhnyy G.V. Chelovekomernyy vektor kardinalnogo obnoveniya metodologii ekonomicheskoy nauki: ot politicheskoy ekonomii cherez filosofiyu khozaystva k globalistike (k 400-letiyu politicheskoy ekonomii) [Tekst] / G.V. Zadorozhnyy. – Kharkov: KhNU imeni V.N. Karazina. 2015. – 39 s.

Pan'kova O.V.,

Candidate of Sociological Sciences, associate professor, leading researcher of the Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine, pankovaiep@gmail.com

Ukraine, Kyiv

Deych M.Ye.,

Doctor of Economic Sciences, associate professor, professor of the department of public administration and administration of the Donetsk State University of Management, maride7@gmail.com

Ukraine, Mariupol

SOCIAL RESPONSIBILITY AND DECENT WORK: VECTORS OF DEVELOPMENT IN THE VALUE DIMENSION

The article reveals the nature of the relationship of social responsibility of social and labor relations subjects' with the provision of decent work conditions. The significance of the value bases of the formation of social and labor relations for the formation of the country's competitiveness and the provision of decent work in Ukraine in the conditions of globalization and postindustrial society are considered. It is proposed to develop strategies for modernizing social and labor relations in Ukraine on the basis of social responsibility, taking into account the spiritual and mental characteristics of Ukrainians, their value competitive advantages.

Key words: *decent work, social responsibility, social and labor relations, values.*

